פגוניה רכה בן-שיח מדברי קוצני, בעל פרחים ורודים גדולים (אפריל 2022)

כתבה ערגה אלוני

פתיח: **פגוניה רכה**, בת למשפחת הזוגניים היא בן-שיח מדברי של אזורי ספר ומדבר. הצמח בעל פרחים בולטים ורודים עד סגולים ועלים תלתניים מחודדים. בבסיס הטרף שני קוצים דוקרנים. אברי הצמח שעירים או בעלי שעירות דלילה. הפרח ורוד סגול בעל 5 עלי גביע נשירים, 5 עלי כותרת עשרה אבקנים ושחלה עילית. הפרי הלקט בן 5 מגורות.

———————

פגוניה רכה Fagonia mollis משתייכת למשפחת הזוגניים שרבים ממיניה מאכלסים אזורים מדבריים. הצמח הוא בן-שיח רב-שנתי (גובהו 10-30 ס"מ) קוצני, שרוע עד כדורי. מבסיסו משתרעים ומזדקפים מספר ענפים מפותלים שחלקם התחתון מעוצה. הגבעולים נושאי עלים נגדיים, מורכבים תלתניים (פינברון-דותן נ, דנין, 1991). העלעלים אליפטים רחבים (מעל 4 מ"מ) מסתיימים בקצה מחודד דוקרני. בעת יובש נושרים לעיתים חלק מהעלעלים במטרה להקטין התנדפות מים מהצמח. הפטוטרת קצרה ובבסיסה שני קוצים ארוכים (1-1.3 ס"מ) שהם עלי לואי שהפכו לקוצים. הקוצניות מטרתה למנוע כרסום הצמח ע"י הרביבורים. דרך נוספת להגנה על הצמח בתנאי קיצון היא השעירות (שאינה מצויה בכל הפרטים של המין). על חלקי הצמח מופיעות שערות צפופות המקטינות התנדפות מים ומקטינות כרסום ע"י מזיקים.

פגוניה רכה בן שיח שטוח עד כדורי מרשים בפרחיו הוורודים. צילמה ערגה אלוני©

פגוניה רכה פורחת בחודשים מרץ–אפריל. הפרחים גדולים (קוטרם 2-3 ס"מ) פתוחים לרווחה צבעם ורוד עד סגול. גביע הפרח בן 5 עלים ירוקים בהירים, רחבים בבסיסם ראשם מסתיים בחוד, הם נושרים בשלב חנטת הפרי, בניגוד למיני **פגוניה** אחרים שעלי הגביע שלהם לא נושרים (דנין, אלון-עורך 1983).

פגוניה רכה, מימין: הפרח בן 5 עלי כותרת ורודים ועשרה אבקנים. העלים אליפטים מעט בשרניים, בבסיס שני עלי לואי קוצניים. הפרי הלקט. משמאל: צמח עמוס פרחים. צילמה ערגה אלוני©

עלי הכותרת 5 רחבים ומעוגלים. לפרחים בתחילת פריחה גוון סגול מרהיב, כהה מזה של פרחים בוגרים. עלי הכותרת מעוגלים נוגעים זה בזה. אבקנים 10 מסודרים בשני דורים סביב השחלה. האבקנים ארוכים בדור חיצוני ו5 קצרים מדור הפנימי. השחלה עילית יושבת, בת 5 מגורות, בכל מגורה זרע אחד. עמוד העלי מתארך מעל גובה אבקנים הארוכים. בראשו צלקת ניצבת אנכית. צוף הפרח חשוף סביב השחלה וזמין לחרקים מאביקים. הפרי הלקט בן 5 פרודות הנפתח בתפר אורך. הזרעים שטוחים.

פגוניה רכה שולטת בכתמים בבתות הספר בדרום יהודה ובמדבר יהודה על תשתית קירטון חשוף וכן על סלעים מגמתיים במדבר ובערוצי נחלים באותו אזור. הצמח מלווה בחברת **זוגן השיח** בערבות עם **לענת המדבר**.

גדלה בנגב: בצפונו, בדרומו, במערבו ובהר הנגב. מצויה בבקעת כנרות, מדבר שומרון

מדבר יהודה, בקעת ים-המלח בערבה ובערבות הירדן. תפוצתה העולמית במדבר סהרה ומדבריות ערב.

אוכלוסיית **פגוניה רכה** במדבר יהודה מאופיינת בפרחים גדולים ועלים עם שעירות מעטה או חסרה. היא נחשבה בעבר כמין עצמאי בשם **פגוניה גדולת פרחים** (Zohary 1966). אוכלוסייה של אותו מין הגדלה במדבר קיצון באזור אילת, להם פרחים קטנים ואבריהם שעירים ודביקים. ביניהם קיימת אוכלוסיית מעבר בין שתי הצורות. ע"כ, יש הסוברים שהם שני תתי מין (שמידע 2005). שינוי והתאמת אברים בצמחים לחיים בתנאי קיצון או לנישות עשירות במשאבים מאפיינת לא מעט מצמחי המדבר. עדות לכך היא שבעבר (בשנת 2013) **פגוניה רכה** נשתלה בבי"ס שדה באילת. הצמחים טופלו בהשקיה מסודרת וצמחו כבני-שיח מפותחים בעלי פרחים מרשימים בגודלם ושעירותם דלילה או חסרה.

פגוניה רכה, מימין: אוכלוסייה עם פרחים גדולים ובולטים, משמאל צמח שעיר. צילמה ערגה אלוני©

לפגוניה עלים בשרניים שטעמם מר והם משמשים כצמח מרפא. משתמשים באפר מהעלים ובחליטה של חלקי הצמח. הבדואים בדרום הארץ מרפאים פצעים בעזרת אפר. חליטת חלקי צמח משמשת להגברת יצור שתן וכנוגדי כאב (גרנות 2014). המרכיבים הכימיים הם חומצה לינאולית, טריטרפנים, ופלבונואידים (Sallama etal 2014). חומצה לינולאית היא חומצת שומן בלתי רוויה הנפוצה בשמנים צמחיים. מחסור שלה בגוף גורם לנשירת שיער ועיכוב בריפוי פצעים. טריטרפנים (C30H48) הן מולקולות בעלות טעם מר עם תכונות אנטי-בקטריאליות פלבונואידים תרכובות שונות המשפיעות בגוף האדם על הלב וכלי הדם, מפחיתים לחץ דם, נוגדי דלקת ומגינים על הכבד.

בסוג **פגוניה** בארץ 9 מינים, כולם מדבריים.

ספרות

גרנות י 2014. צמחי הנגב ברפואה האיסלמית הקדומה וברפואה העממית הבדואית הוצאת אופיר.

דנין (אלון ע עורך) 1983. החי והצומח של א"י אנציקלופדיה שימושית מאוירת. משרד הביטחון, החברה להגנת הטבע (כרך 10)

פינברון-דותן נ. דנין א. 1991. המגדיר לצמחי-בר בארץ-ישראל הוצאת כנה ירושלים.

שמידע א 2005. צמחי ישראל המדריך השלם לצמחים ופרחים בא"י הוצאת מפה.

———————————

Zohary M 1966. Flora Palaestina. The Israel Academy of Sciences and .humanities Jerusalem. Vol 2 pp 252-247

Sallama A. Nugrohoa AE. Y Hirasawaa. Chin-Piowa W. Kanedaa T. Shirotac O. Gedarab SR. and Moritaa H 2014. Diterpenoids from Fagonia mollis. https://journals.sagepub.com

==========

כל הזכויות שמורות ל"כלנית" ©

לציטוט: אלוני ע 2022 **פגוניה רכה** בן-שיח מדברי קוצני בעל פרחים ורודים גדולים (אפריל 2022) פורחי החודש, כתב-עת "כלנית" מספר 8.

פגוניה רכה בן-שיח מדברי קוצני, בעל פרחים ורודים גדולים (אפריל 2022)

———————————————————-